

A területitőke-konceptió normatív megközelítése: hely-alapú fejlesztéspolitika Ausztráliában és az Egyesült Királyságban¹

Jóna György²

Ebben a rövid tanulmányban a hely alapú gazdaságfejlesztési stratégia legjellemzőbb vonásait foglalom össze. Először ennek elméleti háttérét, fogalmi megközelítéseit és komponenseit határozom meg, majd kitérek arra, hogy az Egyesült Királyságban és Ausztráliában milyen körülmények között és milyen háttérfeltételek teljesülése után vezették be a gyakorlatba ezt a koncepciót.

Eredményeim szerint a társadalmilag beágyazódott regionális gazdasági hálózatok terjedése szignifikánsan hozzájárul a területitőke-akkumulációhoz. Ezért a hely alapú fejlesztéspolitika egyik legfontosabb eszköze és egyben célja is az, hogy a helyi vállalkozók, az üzleti szféra, a tudományos műhelyek, a lokális politikai elit, a területfejlesztési döntéshozók és a helyi civil társadalom tagjainak és szervezeteinek integrálásával saját, közösen alkotott helyi gazdaságfejlesztési koncepciót alkossanak és valósítsanak meg.

Kulcsszavak: területi tőke, hely-alapú fejlesztéspolitika, helyi vállalkozói társulások, hálózatok

1. Bevezetés

A területitőke-konceptió alapvetően két funkciót tölt be a modern regionális tudományban. Egyrészt, adott régió multidimenzionális (szocioökonomiai, lokális politikai, kulturális, ökológiai, stb.) feltérképezésére, másrészt területfejlesztési programok, illetve stratégiák kidolgozására alkalmas. Az előbbit deskriptív, illetve pozitív, az utóbbit normatív funkciónak nevezzük. Mivel a területitőke-konceptió leíró sze-

¹ A kutatás a TÁMOP-4.2.4.A/2-11/1-2012-0001 azonosító számú Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

² Jóna György, adjunktus, Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar Alkalmazott Társadalomtudományi Tanszék (Nyíregyháza).

repét egy korábbi tanulmányban már összefoglaltam (Jóna 2013), valamint a területi tőke kistérségi megoszlását empirikusan mértem (Jóna–Hajnal 2014), így most a területi tőke normatív funkcióját elemzem.

Az első fejezetben a területitőke-koncepcióhoz szorosan kapcsolódó területfejlesztési paradigma elméleti megközelítéseivel foglalkozom, ezt hely alapú fejlesztéspolitikának (*place-based development policy*) hívjuk. Az elméleti rész után bemutatom, hogy az Egyesült Királyságban és Ausztráliában hogyan vezették be a gyakorlatba ezt a modellt, milyen kihívásokkal kellett megküzdeniük és mekkora már mérhető haszonnal járt ennek az újszerű területfejlesztési stratégiának az alkalmazása.

Ez a cikk – többek között – azért ennyire rövid, mert a hely alapú fejlesztéspolitika egészen újszerű, elméleti-tudományos keretei még képlékenyek, napjainkban is diskurzusok során dinamikusan formálódik. Másrészt, egy gazdaságfejlesztési stratégia eredményei több év után értékelhetők, ez pedig alig 5-10 éve jelent meg a vizsgált államok régióiban. Nagyon kevés empirikus hatásvizsgálat készült eddig ezzel kapcsolatban (ezek inkább szakértői jelentések, kevés a tudományos elemzés), ezért ez a tanulmány vázlatnak tekinthető egy későbbi elmélyültebb elméleti megközelítésű munkához.

2. Elméleti háttér

A területitőke-koncepció normatív funkciója szervesen kapcsolódik a hely alapú fejlesztéspolitikához (Camagni 2011, McCann 2011, Celata–Coletti 2014). Ez nem véletlen, hiszen a területi tőke megközelítés alapvetően abból indul ki, hogy a regionális gazdasági növekedés és fejlődés háttérváltozói között egyaránt lehet találni materiális és immateriális faktorokat. A hely alapú gazdaságfejlesztés során ennek akceptálásával határozzák meg a régiók fenntartható növekedési pályáját.

A hely alapú gazdaságfejlesztési stratégia az új regionalizmus elméleti bázisára épül (Dabrowsky 2014). Fogalmi komponensei közül a következők emelhetők ki:

- A hely alapú fejlesztéspolitika alkalmazásával adott régió endogén és exogén kapacitásait egyformán kihasználják, a klasszikus termelési tényezők mellett az immateriális javak is beemelhetők a regionális gazdasági, termelési és szolgáltatási folyamatokba (Pazienza 2014). A 2008-as hitelválság hívta fel a figyelmet arra, hogy a regionális gazdasági fejlődéshez szükséges, de már nem elégséges a korlátozottan rendelkezésre álló pénztőke (Casi–Resmini 2012). Az immateriális javakat gazdasági tőkévé kell transzformálni, a materiális és a konvertált immateriális források kombinációjával lehet elindítani a regionális gazdasági növekedést és fejlődést, illetve a területitőke-

akkumulációt. A hely alapú gazdaságfejlesztés struktúrája ehhez megfelelő alapot biztosít.

- Az alulról szerveződő kezdeményezéseket (*bottom-up*) figyelembe kell venni a területi tervezés során (Rechnitzer–Smahó 2011, 364–367. o.). Ez a perspektíva az utóbbi évtizedekben azért erősödött fel, mert, egyrészt, a civil közösségi vélemények figyelembevétele olyan szempontokra is ráirányíthatja a figyelmet, amelyek hatékonyabbá teszik a stratégia kidolgozását és a megvalósítását. Másrészt, ezzel a területfejlesztési program társadalmi legitimitációja erősödik, hiszen a lakosok úgy érzik, a koncepció létrehozásában ők is szerepet játszottak, az ő érdekeik is érvényesülnek.
- Többszintű kormányzás szerves része a hely alapú gazdaságfejlesztési stratégiának, ami a szubszidiaritás megerősödésével jár együtt (Celata–Coletti 2014). Ez azt jelenti, hogy a hely alapú gazdaságfejlesztés kialakítása már nemcsak kormányzati/önkormányzati privilégium, hanem számos társadalmi, gazdasági, vagy akár kulturális érdekcsoport is képes megjeleníteni benne akaratát. A döntéshozói csoport plurálissá válik (Horváth–Lóránd 2012) policentrikus viszonyok között.
- A partnerségen alapuló gazdasági növekedési perspektíva a korábbinál nagyobb hangsúllyal jelenik meg, vagyis a kooperációs előnyök prioritást élveznek a versenyelőnyökkel szemben.³ A vállalatok, illetve helyi vállalkozások gazdasági hálózatainak kiépülése (*economic networks*) nélkülözhetetlenné válik. Nyilvánvalóan nem arról van szó, hogy eltűnik a verseny, hanem arról, hogy a lokális gazdasági együttműködésből származó előnyök jobban, hatékonyabban hozzájárulnak a regionális növekedéshez és fejlődéshez, mint a versenyelőnyök kiaknázása (Camagni 2014, Stimson 2014). Ausztráliában és az Egyesült Királyságban is (egymástól függetlenül) hálózati alapon szerveződik a helyi gazdaságfejlesztés (az Egyesült Királyságban már a közigazgatási struktúra is részlegesen megváltozott ennek hatására).
- A köz- és magánjellelű befektetések a korábbitól nagyobb hangsúllyal jelennek meg a koncepcióalkotás során. A lokális fejlesztésekben igen gyakran magántőke beruházások is komoly szerephez jutnak, mindegyik fél érdekeinek figyelembevételével (Longa 2011). Mivel a regionális gazdaságfejlesztéshez pénztőkére van szükség, a helyi üzleti szektorral együttműködve olyan programok jönnek létre, melyek az érdekluralizmust figyelembe veszik. Ez elsősorban az Egyesült Királyságban tapasztalható.

³ A kooperatív előnyök lényegéről lásd: Stimson et al. (2011).

- A gazdaságfejlesztési stratégia megváltozásával a közigazgatási egységek is átalakultak. Ez persze nem minden esetben igaz, de például az Egyesült Királyság területén helyi vállalkozói szövetkezetek határai alapján funkcionális tér, funkcionális (nodális) régiók jöttek létre. Ezzel szemben Ausztráliában a korábbi adminisztratív, tervezési régiók keretében dolgozzák ki a hely alapú gazdaságfejlesztési lépéseket; a régiókat, a közigazgatási rendszert nem rendezték át az új fejlesztéspolitikai célok elérése érdekében.
- Az előbbihez kapcsolódik, hogy regionálisan eltérő mintázatok formálódnak a hely alapú fejlesztéspolitika megvalósítása során. Nincs két egyforma térség, melyben a hely alapú gazdaságfejlesztés során azonos prioritások, stratégiák, perspektívák, preferenciák, stb. lennének. Azonos ország régiói között jelentős különbség mutatható a hely alapú fejlesztések gyakorlati kivitelezésében, a szelektív adaptáció itt is megfigyelhető (Faggio 2014).
- A hely alapú gazdaságfejlesztési koncepciók akkor lehetnek eredményesek, ha azok valóban stratégiák, vagyis hosszú távra lettek kidolgozva. Minden egyes területfejlesztési koncepció sikerét hosszú távon lehet értékelni (Tóth 2009), ám a hely alapú gazdaságfejlesztés esetében ez hatványozottan igaz.

Végül szeretném hangsúlyozni, hogy a hely alapú gazdaságfejlesztéshez szervesen kapcsolódik, illetve ennek részeként is felfogható az úgynevezett okos/intelligens specializációs stratégia (*smart specialization strategies* – RIS3) (Boschma 2014, Camagni–Capello 2013, Capello 2014, Hildreth–Bailey 2014). Úgy vélem, ez az irány a hazai és a nemzetközi területi politikában és az ehhez kapcsolódó tudományos diszciplínákban néhány éven belül még komoly szerepet fog betölteni.

3. A hely alapú fejlesztéspolitika gyakorlati alkalmazása az Egyesült Királyságban és Ausztráliában

3.1. Az Egyesült Királyság hely alapú fejlesztéspolitikája

Az Egyesült Királyság hely alapú fejlesztéspolitikai intézményrendszere az 1970-es évek végén Margaret Thatcher noekonzervatív kormányzása idején jött létre (Pugalis 2013), amit a későbbi kormányzatok többször részlegesen átalakítottak. Gyakorlati bevezetése 2010-ben történt meg.

A korábbi területi politika átalakítására azért volt szükség, mert a relatíve intenzív kormányzati szerepvállaláson alapuló regionális fejlesztéspolitika egyre hatástalanabb lett a globalizált kihívásokkal szemben. A redisztribúciós csatornák költ-

séghatékonyasága és a forrásallokációs eredményesség romlott, ezzel párhuzamosan nőtt a társadalmi kirekesztés és a területi egyenlőtlenség. Mindez hozzájárult ahhoz, hogy az állam mellett más szereplők is megjelenjenek a területfejlesztésben (Harrison 2014, Hildreth–Bailey 2014). Ugyanakkor, a hely alapú fejlesztéspolitika bevezetését indokolta az is, hogy a lokális társadalom tagjai szerint a helyi területfejlesztési szakemberek „vannak közelebb” hozzájuk és problémáikhoz, jobban értik azokat, ezért a helyi fejlesztési irányokat érdemes preferálni a mezo- és makroszintűvel szemben (Olesen 2012). Röviden, összekapcsolták a regionális fejlesztéspolitikát és a társadalompolitikát, ezzel az integrált megközelítéssel rövid idő alatt jelentős fejlődést értek el. (Korábban, ehhez hasonló magyarországi javaslattal már találkozhatunk (Káposzta et al. 2010).)

A hely alapú gazdaságfejlesztési stratégia a lokális gazdasági, kulturális, politikai és társadalmi közösségek partnerségén alapul, ami a közigazgatási és területfejlesztési intézményrendszer átalakulását is előidézte. A tervezési/programozási régiók szerinti fejlesztés egyre inkább háttérbe szorult. A régiófejlesztéssel és annak hatásaival foglalkozó tudományos kutatások arra az eredményre jutottak, hogy szükséges létrehozni a tervezési régió és a nemzeti szint közötti új teret, az úgynevezett funkcionális szintű teret, funkcionális régiót (IBM 2010, HM Government 2010). A funkcionális régió a hely alapú fejlesztéspolitika egyik feltétele és egyben garanciája az Egyesült Királyságban. Kiemelem, ez a közbeékelődött területi szint nem osztja meg a már létrehozott fejlesztéspolitikai intézményrendszert, sokkal inkább kiegészítő, közvetítő funkciót (is) betölt (Hildreth–Bailey 2014).

A funkcionális régió a partnerség alapján szerveződik. A hely alapú fejlesztéspolitika főszereplői csoportot, még pontosabban lokális hálózatot alkotnak, melynek földrajzi kiterjedése van. Ezeknek a helyi network-öknek a kapcsolatrendszere szerint alakították ki a funkcionális régió földrajzi határait. Ebben gazdasági társaságok, önkéntes, voluntáris szervezetek, üzleti vállalkozások, tudományos műhelyek, innovációs központok vesznek részt. Ez olyan integrált közösség, amit helyi vállalkozói társaságnak, illetve szövetkezetnek (*local enterprise partnership* – továbbiakban: LEP) lehetne magyarra fordítani (még nincs a magyar nyelvű regionális tudományban ennek általánosan elfogadott neve).

A LEP-t olyan funkcionális régiónak is fel lehet fogni, melynek határai képlékenyek, rugalmasak, ez nem (csak) politikai-kormányzati konstrukció. A LEP-ek kapcsolatrendszerének a területi kiterjedése megegyezik a funkcionális régió határáival. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy a korábbi tervezési/programozási régiók megszűntek volna, ezek ma is léteznek. Azonban, a LEP-ek kialakulásával a regionális gazdaságfejlesztés hatékonyabbá vált, ezért az adminisztratív területi alapú fejlesztéspolitika nem tűnik el, hanem marginalizálódik. Mivel a hely alapú gazdaságfejlesztés a szereplők együttműködése szerint működik, ez hálózatalapú fejlesztés.

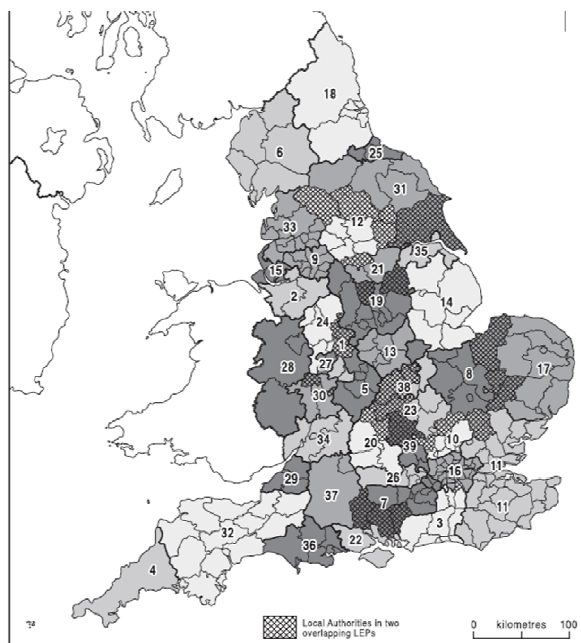
téspolitikának is nevezhető. 2010. októberétől 2013-ig 39 LEP jött létre (Pugalis 2013, 698. o.), mely átformálta az Egyesült Királyság területfejlesztési térképét (lásd 1. ábrát).

Az Egyesült Királyságban a hely alapú gazdaságfejlesztés célja, hogy a profitmaximalizálás és az egyéni érdekek érvényesülése mellett a kooperációs előnyöket kihasználva adott térség felzárkózzon, a társadalmi-területi egyenlőtlenségek mérséklődjenek. Ez tipikus bottom-up kezdeményezés, melyben az üzleti és lokális társadalmi érdekek összehangolására törekednek kollektív tudásuk alkalmazásával.

A decentralizációs folyamatok megerősödése után a következő szereplőket különböztethetjük meg egymástól a LEP-ben:

- Tudományos műhelyek;
- Helyi vállalkozók;
- Üzleti szféra;
- Önkéntesek, voluntáris szektor;
- Területfejlesztési döntéshozók.

1. ábra A LEP-ek földrajzi eloszlása az Egyesült Királyságban

Forrás: Pugalis (2013, 76. o.)

A hely alapú gazdaságfejlesztés gyakorlatban megvalósuló mechanizmusai:

- A helyi köz- és magántőke, a tudományos kutatóműhelyek és az önkéntes szektor együttműködnek, így bizonyos lokális problémákra gyorsabban tudnak reagálni, azokat könnyebben megoldják, mint korábban, a fejlődés intenzitása nő.
- A hely alapú gazdaságfejlesztés intézményrendszere a munkaalapú szemléletet preferálja, vagyis a helyi vállalkozók és a lakosok állandó kapcsolatban állnak, a munkaerő-piaci kínálat és kereslet kongruenciája gyorsabb. Egyre kevésbé lesz szükség közvetítő (munkaügyi) intézményrendszerre, hiszen a helyi munkaadók megismerik a lokális munkaerőt, így a munkamegosztás szervezése organikusává válik. Mindez azt eredményezi, hogy a redistribúciós terhek csökkennek, a lakosság megtakarítása emelkedhet, ami közvetlenül meghatározza a regionális jólétet.

3.2. Ausztrália hely alapú fejlesztéspolitikája

Ausztráliában a hely alapú fejlesztéspolitika gondolata és szervezeti struktúrája már a Barca-jelentés (Barca 2009) előtt ismert volt (McDonald 2014). Ez a gazdaságfejlesztési stratégia valójában az ezredforduló körül kialakult, persze más elnevezéssel, a jelenlegitől csupán kissé eltérő tartalommal. Az Egyesült Királyságban a civil és az üzleti élet szereplői kapnak elsősorban helyet, addig Ausztráliában az állami fenntartású szervezetek túlsúlya tapasztalható a hely alapú fejlesztéspolitikában. Ez a szemlélet a kezdetektől fogva uralkodik.

Itt a hely alapú fejlesztéspolitika célja elsősorban az, hogy a regionális kollaborációs előnyöket kihasználják az endogén javak mobilizálása érdekében (Stimson et al. 2011). Látható, az ausztrál célok messze eltérnek az európaiaktól, az előbbiben inkább a fenntartható fejlődés, az utóbbiban a szegénység, a társadalmi kirekesztés (exklúzió) háttérbeszorítása fogalmazódik meg.

Számos szakmai anyag, éves jelentés készült már a programról, ám tudományos mélységű elemzés eddig az ausztrál Viktória államban alkalmazott hely alapú fejlesztési stratégia hatásáról olvasható (McDonald 2014), a továbbiakban ezért ennek bemutatására koncentrálok. Az elsőszámú prioritás a lokális társadalom tudásának és képességének fejlesztése, valamint a klímaváltozás hátrányos következményeinek mérséklése.

Az ausztrál helyi alapú gazdaságfejlesztési stratégiai célok megfogalmazásában az alábbi szereplők vesznek részt:

- Állami, önkormányzati szervek;
- Ipari kamarák és szervezetek;
- Civil közösségi formációk;
- Tudományos, akadémiai kutatóműhelyek.

A meghatározott területi programok alapján rövid-, közép- és hosszú távú stratégiát dolgoznak ki. A megvalósítás érdekében többszintű kormányzási struktúrát és intézményrendszert hozott létre a központi kormányzat, ez a közbeékelődött tervezési szint közvetítő és kiegészítő funkciót tölt be a statisztikai/tervezési régiók között. Ez – csakúgy, mint az Egyesült Királyságban – a kollaboráció adekvát feltételét teremti meg és javítja a felek között.

A gazdaságfejlesztési program kialakításának szigorú, kötött rendje van. Először a különböző területi egységekre vonatkozó (gazdasági, társadalmi, kulturális, stb.) statisztikai indikátorokat gyűjtik össze. Ezután primer kvalitatív adatokkal (ezek leginkább félig-strukturált szociológiai interjúk) egészítik ki a kvantitatív adatokat. Meggyőződésük szerint a helyi tervezés csak akkor lehet eredményes, ha a regionális viszonyok maradéktalanul fel vannak térképezve. Ezután az állami intervenció irányának és erősségének meghatározása következik, definiálják a kormányzati beavatkozás lehetőségeinek határait. Majd azokat az eszközöket, módszereket dolgozzák ki, melyekkel a helyi endogén kapacitásokat lehet kihasználni, mobilizálni. Ebben a periódusban már a civil társadalom tagjai, valamint a tudományos testületek játsszák a főszerepet. Röviden, a regionális gazdasági növekedés és fejlődés gyorsításának lehetőségeit keresik úgy, hogy közben nem tévesztik szem elől a fenntarthatóság és a társadalmi inklúzió szempontjait.

Európai összehasonlításban szokatlan, hogy a helyi gazdaságfejlesztési koncepciót 6-12 hónap alatt kidolgozzák és be is vezetik régióként – ez páratlanul gyors. A program állandó szakmai kontroll alatt áll, az esetleges szükséges változtatásokat meghatározott időszakokként jelzik, a módosításokat pedig csak valódi társadalmi diskurzus, egyeztetés után indítják el.

Szeretném kiemelni, hogy az ausztrál kutatók is amellet érvelnek, hogy a hely alapú fejlesztéspolitika akkor sikeres, ha a felek között állandó interakció, kommunikáció zajlik. Ez megteremti a megismerés és a bizalom alapját az érintett szereplők között – a hálózatosodás esélyét.

4. Rövid összegzés

Ebben a tanulmányban a hely alapú gazdaságfejlesztési stratégia elméleti háttérét és gyakorlati alkalmazhatóságát mutattam be két rövid esettanulmány (Egyesült Királyság és Ausztrália) segítségével. Ez egy egészen új gazdaságfejlesztési koncepció, mely a helyi exogén és endogén kapacitások felismerésén és mobilizálásán alapul. Gyakorlati alkalmazása országoként rendkívül eltérő mintázatot mutat, az Egyesült Királyságban funkcionális régiókat hoztak létre, míg Ausztráliában maradtak a tervezési/programozási régiók szerinti fejlesztésnél. A hasonlóság minkét ország fej-

lesztési stratégiájában az, hogy a fejlesztési programban résztvevő szereplők közötti együttműködésre, kooperációra a korábbitól nagyobb hangsúlyt fektetnek. Úgy vélik, hogy a helyi endogén kapacitásokat hálózatosodás révén lehet optimálisan kihasználni.

A magyarországi területfejlesztési stratégiában (lásd a Nemzeti Fejlesztés 2030 – Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepcióról szóló 1/2014. (I. 3) OGY határozatát) is egyre többször és hangsúlyosabban megjelenik a hely alapú gazdaságfejlesztés gondolata. Ennek direkt adaptációja még nem történt meg, mert – úgy vélem – a jelenlegi gazdaságfejlesztési intézményrendszer, a közigazgatási struktúra és a társadalmi viszonyrendszerek felemás módon állnak erre készen.

Felhasznált irodalom:

- Barca, F. (2009): *An agenda for a reformed cohesion policy. A place-based approach to meeting European Union challenges and expectations*. Independent Report prepared at the request of Danuta Hübner, Commissioner for Regional Policy. Letöltés dátuma: 2012.01.12. http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/regi/dv/barca_report_/barca_report_en.pdf.
- Boschma, R. (2014): Constructing regional advantage and smart specialization. *Italian Journal of Regional Sciences*, 13, 1, 51-69. o.
- Celata, F. – Coletti, R. (2014): Place-based strategies or territorial cooperation? *Local Economy*, 29, 4-5, 394-411. o.
- Camagni, R. (2011): Local knowledge, national vision. In Grozelak, G. (ed.): *Seminar of territorial dimension of development policies*. Polish presidency of the Council of the European Union, 57-65. o.
- Camagni, R. (2014): The regional policy debate: a territorial, place-based and proximity approaches. In Torre, A. – Wallet, F. (eds): *Regional development and proximity relations*. Edward Elgar, Massachusetts, 163-195. o.
- Camagni, R. – Capello, R. (2013): Regional innovation patterns and the EU regional policy reform: toward smart innovation policy. *Growth and Change*, 44, 2, 355-389. o.
- Capello, R. (2014): Smart specialization strategy and the new EU cohesion policy reform. *Italian Journal of Regional Sciences*, 13, 1, 5-15. o.
- Casi, L. – Resmini, L. (2012): Globalization, foreign direct investment and growth: an empirical assessment. In Capello, R. – Dentinho, T. P. (eds): *Globalization trends and regional development*. Edward Elgar, Massachusetts, 95-127. o.
- Dabrowsky, M. (2014): Towards place-based regional and local development strategies in Central and Eastern Europe. *Local Economy*, 29, 4-5, 378-393. o.
- Faggio, G. (2014): *Relocation of public sector workers: evaluating a place-based policy*. Spatial Economics Research Centre, London.
- Harrison, J. (2014): The rise of the non-state place-based economic development strategy. *Local Economic*, 29, 4-5, 453-468. o.

- Hildreth, P. – Bailey, D. (2014): Place-based economic development strategy in England: filling the missing space. *Local Economy*, 29, 4-5, 363-377. o.
- HM Government (2010): *Local growth: realising every place's potential*. The Stationery Office, London.
- Horváth Gy. – Lóránd B. (2012): Decentralizáció és gazdasági fejlődés. *Közgazdasági Szemle*, LIX. évf., 6, 1273-1298. o.
- IBM (2010): *Beyond the boundaries*. Centre for Cities, London.
- Jóna Gy. (2013): A területi tőke fogalmi megközelítései. *Tér és Társadalom*, 27, 1, 30-51. o.
- Jóna Gy. – Hajnal B. (2014): A magyarországi kistérségek területi tőkénének alakulása. *Területi Statisztika*, 10, 2, 99-121. o.
- Káposzta J. – Nagy H. – Kollár K. (2010): Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye leghátrányosabb helyzetű kistérségeinek települési szerkezeti, foglalkoztatási jellemzői az EU csatlakozás óta eltelt időszakban. *Területi Statisztika*, 6, 13, 641-658. o.
- Longa, R. D. (2011): Urban models. In Longa, R. D. (ed.): *Urban models and public-private partnership*. Springer, Heidelberg–New York, 7-47. o.
- McCann, P. (2011): Brief notes on the major practical elements of commencing the design of an integrated and territorial place-based approach to cohesion policy. In Grozelak, G. (ed.): *Seminar of territorial dimension of development policies*. Polish presidency of the Council of the European Union, 53-57. o.
- McDonald, C. (2014): Developing information to support the implementation of place-based economic development strategies. *Local Economy*, 29, 4-5, 309-322. o.
- Olesen, K. (2012): Soft spaces as vehicles for neoliberal transformations of strategic spatial planning? *Environment and Planning*, 30, 5, 910-923. o.
- Pazienza, P. (2014): *The relationship between FDI and natural environment*. Springer, Heidelberg–New York.
- Pugalis, L. (2013): Trends in place-based economic strategies: England's fixation with 'fleet of foot' partnership. *Local Economy*, 28, 7-8, 696-717. o.
- Rechnitzer J. – Smahó M. (2011): *Területi politika*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Stimson, R. J. (2014): Proximity and endogenous regional development. In Torre, A. – Wallat, F. (eds): *Regional development and proximity relations*. Edward Elgar, Massachusetts, 47-97. o.
- Stimson, R. J. – Stough, R. R. – Nijkamp, P. (2011): Endogenous regional development. In Stimson, R. J. – Stough, R. R. – Nijkamp, P. (eds): *Endogenous regional development: perspectives, measurement and empirical investigation*. Edward Elgar, Cheltenham, 1-20. o.
- Tóth T. (2009): Térségi gazdaságfejlesztés szervezési vezetési kérdései. In Tóth T. (szerk.): *Regionális gazdaságfejlesztés és menedzsment*. Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Gödöllő, 105-127. o.